

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Бердянський державний педагогічний університет

Наукові записки
Бердянського державного
педагогічного університету

Серія: Педагогічні науки

Випуск 3

Бердянськ
2023

УДК 378.001.89(082)
ББК 74.480.46я5
Н 34

ISSN 2412-9208
ICV 2022: 80.27
DOI 10.31494/2412-9208

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Лазарєв Микола Іванович – д.пед.н., професор (Українська інженерно-педагогічна академія);

Павленко Анатолій Іванович – д.пед.н., професор (Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія).

*Друкується за рішенням вченої ради
Бердянського державного педагогічного університету.
Протокол № 8 від 12.12.2023 р.*

**Рішенням Атестаційної колегії Міністерства освіти і науки України
збірник включений до Переліку наукових фахових видань України
(категорія «Б»)**

(наказ МОН України №1412 від 18 грудня 2018 року)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Ігор Богданов – доктор педагогічних наук, професор, ректор (Бердянськ), головний редактор; **Ольга Гуренко** – доктор педагогічних наук, професор (Бердянськ); **Ольга Грауман** – доктор педагогічних наук, професор (Хільдесхайм, Німеччина); **Лариса Зайцева** – доктор педагогічних наук, професор (Бердянськ); **Людмила Коваль** – доктор педагогічних наук, професор (Бердянськ); **Ільзе Мікельсон** – доктор педагогічних наук, професор (м. Лієпая, Латвійська Республіка); **Надія Венцева** – доктор педагогічних наук, доцент (Бердянськ); **Ігор Раку** – доктор педагогічних наук, професор (Кишинів, Молдова); **Алесандро Фігус** – доктор педагогічних наук, професор (Рим, Італія); **Ольга Попова** – кандидат педагогічних наук, доцент (Бердянськ); **Катерина Осадча** – кандидат педагогічних наук, доцент (Мелітополь).

Н-34 Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки : зб. наук. пр. Вип. 3. 2023. 590 с.

Збірник «Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки» заснований з метою оприлюднення результатів педагогічних досліджень науковців. Публікації репрезентують нові підходи до різних аспектів педагогіки та методики.

За зміст статей і правильність цитування відповідальність несе автор.

© Бердянський державний педагогічний університет, 2023
© Автори статей, 2023

**MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
Berdiansk State Pedagogical University**

**Scientific Papers
of Berdiansk State Pedagogical
University**

Series: Pedagogical sciences

Issue 3

**Berdiansk
2023**

UDC 378.001.89(082)
LBC 74.480.46я5
N 34

ISSN 2412-9208
ICV 2022: 80.27
DOI 10.31494/2412-9208

REVIEWERS:

Lazarev Mykola – doctor of pedagogical sciences, professor (Ukrainian Engineerir and Pedagogical Academy);

Pavlenko Anatoly – doctor of pedagogical sciences, professor (Khortytsia National Training and Rehabilitation Academy).

*It is published according to the resolution of the Academic Council
of Berdiansk State Pedagogical University
Record № 8 of 12.12.2023*

**According to the resolution of Attestational board of the Ministry
of education and science of Ukraine this edition was included to
the List of scientific professional editions of Ukraine (category B)**

(Resolution of the Ministry of education and science of Ukraine
№ 1412 of 18 December 2018)

EDITORIAL BOARD:

Ihor Bohdanov – doctor of pedagogical sciences, professor, rector (Berdiansk), editor in chief; **Olha Hurenko** – doctor of pedagogical sciences, professor (Berdiansk); **Olga Grauman** – doctor of pedagogical sciences, professor (Hildesheim, Germany); **Larysa Zaitseva** – doctor of pedagogical sciences, professor (Berdiansk); **Liudmyla Koval** – doctor of pedagogical sciences, professor (Berdiansk); **Ilze Mikelsone** – doctor of pedagogical sciences, professor (Liepaja, Latvia Republic); **Nadiya Ventseva** – doctor of pedagogical sciences, associate professor (Berdiansk); **Ihor Racu** – doctor of pedagogical sciences, professor (Kishinev, Moldova); **Alessandro Figus** – doctor of pedagogical sciences, professor (Rome, Italy); **Olha Popova** – candidate of pedagogical sciences, associate professor (Berdiansk); **Kateryna Osadcha** – candidate of pedagogical sciences, associate professor (Melitopol).

N-34 Scientific papers of Berdiansk State Pedagogical University. Series: Pedagogical sciences. Issue 3. 2023. 590 p.

The collection of scientific papers of Berdyansk state pedagogical university (Series: Pedagogical sciences) contains results of pedagogical reseach of Ukrainian and foreign scientists. Publications represent new approaches to actual problems of teaching, education and methods.

ЗМІСТ

ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

Заболотній Олександр (Ніжин). Зміст і структура професійної культури вчителя.....	12
Сидорченко Тетяна (Бердянськ). Вплив освіти на розвиток економіки та суспільства.....	25

ОСВІТНІЙ МЕНЕДЖМЕНТ

Гуренко Ольга, Медведенко Валентина (Бердянськ). Використання штучного інтелекту в освітньому процесі: норма сьогодення чи виклик академічній доброчесності.....	35
Дичківська Ілона, Козлюк Ольга, Косарева Оксана (Рівне). Психолого-педагогічні умови подолання тривожності у здобувачів вищої освіти під час воєнного стану.....	57
Zaytseva Nataliya (Hlukhiv). Historical background and proposals for the development of bilingual (multilingual) education in Ukraine based on european experience.....	67
Пінчук Ірина (Глухів). Управлінська функція вчителя початкової школи....	79
Попова Анастасія, Цибуляк Наталя, Лопатіна Ганна, Сичікова Яна (Бердянськ). Академічна свобода в Україні під час війни: виклики університетів окупованих міст та напрями відновлення.....	88
Черезова Ірина (Бердянськ). Психологічний стан учасників освітнього процесу Бердянського державного педагогічного університету: результати моніторингового дослідження.....	108

ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ

Бондаренко Наталія, Пасько Оксана (Київ). Використання мультимедійних технологій як інструменту формування сучасних педагогічних знань у майбутніх фахівців дизайну.....	118
Москаленко Олександр (Полтава). Створення цифрових освітніх ресурсів у системі підготовки майбутніх учителів математики.....	132
Хоменко Віктор (Харків), Алексєєва Ганна, Антоненко Олександр, Хоменко Віталій, Хоменко Світлана (Бердянськ). Принципи, методи організації та безкоштовні онлайн сервіси при дистанційному навчанні в умовах воєнного стану в закладі освіти.....	144

СОЦІАЛЬНА РОБОТА ТА КОРЕКЦІЙНА ОСВІТА

Єгорова Ксенія, Кузьменко Володимир (Глухів). Надання соціально-реабілітаційних послуг особам, які опинилися в складних життєвих обставинах.....	158
Козинець Олександр, Корнєв Сергій (Київ). Клатеринг та заїкання: диференційні ознаки.....	166
Малій Наталія, Дяченко Лариса, Запорожченко Вікторія (Слов'янськ). Проблеми та шляхи вирішення проблеми соціалізації дітей шкільного віку з порушенням мовлення.....	176
Пархоменко Марина, Ревуцька Олена, Самаріна Ольга (Бердянськ). Напрями оптимізації корекційно-розвиткового процесу в логопедичних групах.....	183

Погребняк Вікторія (Київ). Стратегія соціальної адаптації дошкільників з порушеннями мовлення в умовах інклюзивної освіти.... 194

ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

Кот Надія (Бердянськ). Організація олімпійської освіти дітей старшого дошкільного віку..... 203

Куліш Інна (Глухів). Формування довіри дітей до дорослих в умовах війни 220

Лисиця Віталіна (Глухів). Дистанційне навчання англійської мови дітей старшого дошкільного віку: за і проти..... 231

Лисиця Віталіна, Конопля Арсен (Глухів). Сучасний стан сформованості іншомовної комунікативної компетентності в дітей дошкільного віку..... 240

Листопад Наталія (Одеса). Педагогічні умови формування у дітей передшкільного віку вмінь здійснювати пошук інформації..... 251

Лісневська Наталія (Глухів). Казкотерапія як психотерапевтичний метод впливу на психічний стан дітей дошкільного віку..... 264

Марєєв Дмитро, Марєєва Тетяна (Глухів). Педагогічні умови використання соціальних мереж закладом дошкільної освіти для створення позитивного іміджу..... 276

Тітаренко Світлана (Глухів). Психологічний супровід готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі..... 289

ПОЧАТКОВА ОСВІТА

Литвинов Андрій (Глухів). Формування логічного складника предметної математичної компетентності учнів початкових класів 298

Литвинов Андрій, Данилейко Любов (Глухів). Проєктна діяльність як ефективний метод формування ключових компетентностей молодших школярів..... 308

Мозуль Ірина (Глухів). Психолого-педагогічні засади розвитку мислення молодших школярів..... 320

Тихонова Альона (Глухів). Теоретико-методичні засади організації уроків у початкових класах в умовах дистанційного навчання..... 333

Чемоніна Лада (Бердянськ). Особливості застосування арт-педагогічних технологій на уроках мови і читання в початковій школі.... 340

СЕРЕДНЯ ОСВІТА

Бутенко Галина (Глухів). Підвищення рівня фізичної підготовленості учнів старшої школи засобами спортивних ігор..... 350

Крайнюченко Влада (Першотравенськ), **Алексєєва Ганна, Горбатюк Лариса, Кравченко Наталія, Овсянніков Олександр** (Бердянськ). Із досвіду вчителя інформатики: організація дистанційного навчання учнів в умовах воєнного стану..... 360

Кушнірук Світлана (Київ), **Белкова Тетяна** (Кропивницький). Суть поняття «здоров'я» та особливості його збереження у дітей підліткового віку..... 374

Рокицький Максим, Благодаренко Людмила (Київ). Інтеграційна модель вивчення предметів природничонаукового циклу..... 383

Сергієнко Світлана (Бердянськ). Дидактичні ігри як метод музично-естетичного виховання учнівської молоді..... 392

Shymanovych Iryna, Khalabuzar Oksana (Berdiansk). Potential of gamification in english language teaching: key benefits and future directions. 401

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ВИХОВАННЯ

Благодаренко Людмила, Василенко Сергій (Київ). Національна спрямованість підручника з фізики як важливий чинник патріотичного виховання..... 410

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

Ачкан Віталій (Бердянськ). Формування готовності майбутніх учителів математики до інноваційної педагогічної діяльності в процесі вивчення математичних дисциплін..... 419

Базиль Людмила, Орлов Валерій (Київ), **Несторенко Тетяна** (Бердянськ), **Остенда Александер** (Катовіце, Польща), **Пеліова Яна** (Братислава, Словаччина). Підготовка майбутніх фахівців до молодіжного підприємництва у технічних закладах вищої освіти..... 432

Hlazkova Iryna, Khatuntseva Svitlana (Berdiansk). Creating a barrier-free educational environment: didactic techniques for preventing students' emotional barriers..... 448

Загребельна Таїсія, Зенченко Тетяна (Глухів). Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до навчання учнів із особливими потребами.... 457

Іваній Ігор, Буркацький Євген (Київ). Методи й засоби фізичної підготовки юних футболістів на тренуваннях..... 467

Kondratieva Olena (Berdiansk). Using the project-based methods to develop the future teacher' soft skills..... 475

Листопад Олексій, Мардарова Ірина, Гуданич Наталія (Одеса). Розвиток проєктної культури майбутніх педагогів в освітньому середовищі закладу вищої освіти..... 485

Мілютіна Ольга, Федченко Катерина (Глухів). Інтегроване навчання як сучасний підхід до викладання іноземної мови в педагогічних закладах вищої освіти..... 498

Nagay Irina (Berdiansk). Effective business communication as a key skill for the career development of young professionals..... 510

Остапчук Вікторія (Житомир). Позааудиторна робота як педагогічна умова професійної підготовки майбутніх соціальних працівників..... 518

Пелипенко Микола, Ножко Ігор, Лагно Денис (Черкаси). Реалізація педагогічних умов формування дослідницької компетентності майбутніх фахівців із пожежної безпеки ЗВО ДСНС України..... 530

Протасова Альона (Глухів). Критерії, показники та рівні готовності майбутніх вихователів до фізичного виховання дошкільників..... 548

Тюльпа Тетяна (Глухів). Законмірності професійної підготовки майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей в умовах модернізації вітчизняної освіти..... 559

Школа Олександр (Бердянськ). Методичні особливості вивчення основ класичної статистики курсу теоретичної фізики..... 567

Шут Микола, Благодаренко Людмила, Січкара Тарас (Київ). Фізична освіта – найважливіший компонент освітньої системи України..... 577

CONTENTS

GENERAL PEDAGOGICS AND HISTORY OF PEDAGOGICS

Zabolotnii Oleksandr (Nizhyn). The content and structure of the teacher's professional culture.....	12
Sydorchenko Tetiana (Berdiansk). The impact of education on the development of the economy and society.....	25

EDUCATIONAL MANAGEMENT

Hurenko Olha, Medvedenko Valentyna (Berdiansk). Using artificial intelligence in the educational process: a norm of today or a challenge to academic integrity.....	35
Dychkivska Ilona, Kozliuk Olha, Kosarieva Oksana (Rivne). Psychological and pedagogical conditions of overcoming anxiety in higher education students during martial law.....	57
Zaytseva Nataliya (Hlukhiv). Historical background and proposals for the development of bilingual (multilingual) education in Ukraine based on european experience.....	67
Pinchuk Iryna (Hlukhiv). Managing function of a primary school teacher.....	79
Popova Anastasiia, Tsybuliak Natalia, Lopatina Hanna, Suchikova Yana (Berdiansk). Academic freedom in ukraine during the war: challenges for universities in occupied cities and directions for recovery.....	88
Cherezova Iryna (Berdiansk). The psychological state of participants of the educational process of Berdyansk State Pedagogical University: the results of the monitoring study.....	108

INFORMATIONAL AND COMMUNICATIONAL TECHNOLOGIES IN EDUCATION

Bondarenko Nataliia, Pasko Oksana (Kyiv). Use of multimedia technologies as a tool for formation of modern pedagogical knowledge in future design specialists.....	118
Moskalenko Oleksandr (Poltava). Creation of digital educational resources in the training system of future teachers of mathematics.....	132
Khomenko Viktor (Kharkiv), Alieksieieva Ganna, Antonenko Oleksandr, Khomenko Vitaliy, Khomenko Svitlana (Berdiansk). Principles, methods of organization, and free online services for remote learning in conditions of military conflict in an educational institution.....	144

SOCIAL WORK AND CORRECTIONAL EDUCATION

Yehorova Kseniia, Kuzmenko Volodymyr (Hlukhiv). Providing social rehabilitation services to persons in difficult life situations.....	158
Kozynets Oleksandr, Korniev Serhii (Kyiv). Clattering and stuttering: differential signs.....	166
Maliy Natalia, Dyachenko Larysa, Zaporozhchenko Victoria (Sloviansk). Problems and ways of solving problems of socialization of school-age children with speech disorders.....	176

Parkhomenko Maryna, Revutska Olena, Samarina Olha (Berdiansk). Directions for optimization of the corrective-developmental process in speech therapy groups.....	183
Pohrebniak Viktoriia (Kyiv). Strategie of social adaptation of preschool students with speech disorders in the conditions of inclusive education..	194

PRESCHOOL AND PRIMARY EDUCATION

Kot Nadia (Berdiansk). Organization of olympic education for senior preschool children.....	203
Kulish Inna (Hlukhiv). Formation of children's trust in adults in the conditions of war.....	220
Lysytsia Vitalina (Hlukhiv). Distance learning of english for senior preschoolers: pros and cons.....	231
Lysytsia Vitalina, Konoplia Arsen (Hlukhiv). Current state of foreign language communicative competence formation in preschoolers.....	240
Lystopad Natalia (Odessa). Pedagogical conditions for the development of preschool children's information search skills.....	251
Lisnevskia Nataliia (Hlukhiv). Faire-tale therapy as psychotherapeutic method of influence on the mental state of preschool children.....	264
Marieiev Dmytro, Marieieva Tetiana (Hlukhiv). Pedagogical conditions for the use of social networks by pre-chool education institutions to create a positive image.....	276
Titarenko Svitlana (Hlukhiv). Psychological support of readiness of older preschool children for school education.....	289

PRIMARY EDUCATION

Lytvynov Andrii (Hlukhiv). Project activity as an effective method of forming key competencies of junior schoolchildren.....	298
Lytvynov Andrii, Danyleiko Liubov (Hlukhiv). Project activity as an effective method of forming junior schoolchildren's key competencies...	308
Mozul Iryna (Hlukhiv). Psychological and pedagogical principles of the development of primary school pupils' thinking.....	320
Tykhonova Alyona (Hlukhiv). Theoretical and methodological principles of organizing the lessons in primary school in the conditions of distance learning	333
Chemonina Lada (Berdiansk). Digital storytelling as a tool for socio-emotional competencies development in the english language classroom...	340

SECONDARY EDUCATION

Butenko Halyna (Hlukhiv). Increasing the level of physical fitness of high school students through sports games.....	350
Kraynyuchenko Vlada (Pershotravensk), Aliksieieva Ganna, Horbatiuk Larysa, Kravchenko Nataliia, Ovsyannikov Oleksandr (Berdiansk). From the experience of a computer science teacher: organizing distance learning for students during times of war.....	360
Kushniruk Svitlana (Kyiv), Belkova Tetyana (Kropyvnytskyi). The essence of the concept of «health» and the peculiarities of its preservation in adolescent children.....	374

Rokytskyi Maksym, Blahodarenko Liudmila (Kyiv). Integrative model of studying the subjects of the natural science cycle.....	383
Serhiyenko Svitlana (Berdiansk). Didactic games as a method of musical and aesthetic education of student youth.....	392
Shymanovych Iryna, Khalabuzar Oksana (Berdiansk). Potential of gamification in english language teaching: key benefits and future directions...	401

THEORY AND METHODOLOGY OF EDUCATION

Blagodarenko Ludmila, Vasilenko Sergiy (Kyiv). National orientation of the textbook from physics as an important factor patriotic education...	410
---	------------

PROFESSIONAL EDUCATION

Achkan Vitaliy (Berdiansk). Formation of readiness of would-be teachers majoring in mathematics for innovative pedagogical activity in the process of study of mathematical disciplines.....	419
Bazyl Liudmyla, Orlov Valerii (Kyiv), Nestorenko Tetyana (Berdiansk), Ostenda Aleksander (Katowice, Poland), Peliova Jana (Bratislava, Slovakia). Preparation of future professionals for youth entrepreneurship in higher education institutions.....	432
Hlazkova Iryna, Khatuntseva Svitlana (Berdiansk). Creating a barrier-free educational environment: didactic techniques for preventing students' emotional barriers.....	448
Zahrebelna Taisiia, Zenchenko Tetiana (Hlukhiv). Preparing future primary school teachers to teach pupils with special needs.....	457
Ivanii Ihor, Burkatskyi Yevhen (Kyiv). Methods and tools of physical training of young football players at training.....	467
Kondratieva Olena (Berdiansk). Using the project-based methods to develop the future teacher' soft skills.....	475
Lystopad Oleksii, Mardarova Iryna, Hudanych Nataliia (Odesa). Development of the project culture of future teachers in the educational environment of a higher education institution.....	485
Miliutina Olha, Fedchenko Kateryna (Hlukhiv). Integrated learning as a modern approach to teaching a foreign language in pedagogical higher education institutions.....	498
Nagay Irina (Berdiansk). Effective business communication as a key skill for the career development of young professionals.....	510
Ostapchuk Victoria (Zhytomyr). Extraordinary work as a pedagogical condition of professional training future social workers.....	518
Pelypenko Mykola, Nozhko Ihor, Lahno Denys (Cherkasy). Implementation of pedagogical conditions for the formation of research competence of future specialists of fire safety of higher educational establishments of SES of Ukraine.....	530
Protasova Alyona (Hlukhiv). Criteria, indicators and levels of readiness of future teachers for physical education of pre-school children.....	548
Tyulpa Tetiana (Hlukhiv). Regularities of the professional training of future specialists in socio-economic specialties in the conditions of the modernization of domestic education.....	559

Shkola Oleksandr (Berdiansk). Methodological features of teaching the fundamentals of classical statistics in the course of theoretical physics.....	566
Shut Mykola, Blagodarenko Ludmila, Sichkar Taras (Kyiv). Physical education is the most important component educational system of Ukraine.....	577

УДК 378.147:81'243

DOI 10.31494/2412-9208-2023-1-3-498-509

**INTEGRATED LEARNING AS A MODERN APPROACH
TO TEACHING A FOREIGN LANGUAGE
IN PEDAGOGICAL HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS**

**ІНТЕГРОВАНЕ НАВЧАННЯ ЯК СУЧАСНИЙ ПІДХІД
ДО ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ
В ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Oliha MILIUTINA,

PhD in Pedagogy, Associate
Professor

miliutina@gnpu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-8973-8778>

Ольга МИЛЮТИНА,

кандидат педагогічних наук,
доцент

Kateryna FEDCHENKO,

Lecturer

fedchenko@gnpu.edu.ua

<https://orcid.org/0009-0004-3311-663X>

Катерина ФЕДЧЕНКО,

асистент

*Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv
National Pedagogical University,*

✉ 24, Kyivska st., Hlukhiv, Sumy
oblast, 41400, Ukraine

*Глухівський національний
педагогічний університет імені
Олександра Довженка,*

✉ вул. Київська, 24, м. Глухів,
Сумська обл., 41400, Україна

Original manuscript received: October 31, 2023

Revised manuscript accepted: November 12, 2023

ABSTRACT

The article analyses and determines the practical value of theoretical studies of integrated learning as a modern approach to teaching a foreign language in pedagogical higher education institutions. The relevance of using integrated learning is related to the student-centred orientation and modernisation of higher education in Ukraine, which should be focused primarily on the best international practices, students' future professional activity and their realisation as individuals in modern society.

It emphasises that integration is the result of a high level of implementing interdisciplinary links, which involves establishing relations between branches of knowledge in order to study the common and distinctive features deeply. It is emphasised that the primary goal of integrated learning is to use interdisciplinary integration to create optimal conditions for the students' general, physical and mental development and competencies. The article identifies the main types, levels, approaches and advantages of implementing integrated learning in the educational process.

The authors highlight the three most common approaches to teaching a foreign language in higher education institutions based on integrated learning (ESP, CLIL EMI). Teaching English for Specific Purposes (ESP) is one of the most established approaches in higher education institutions. Studying a foreign language within this approach is performed considering the future profession or speciality. A dual focus characterises the approach of Content and Language Integrated Learning (CLIL). It emphasises the use of

a foreign language as a means of acquiring professional and general competencies within the CLIL approach. Using English as a medium of instruction (EMI) involves learning all educational components in a foreign language. The main advantages and difficulties of implementing EMI in pedagogical higher education institutions are mentioned. It is emphasized that the transition should be gradual and systematic.

The article summarises that introducing integrated learning is a natural phenomenon in higher education modernising. In general, integration will enable students to acquire generalised, comprehensive knowledge that can broaden their horizons and perception of the world and prepare them for future professional activities.

Keywords: *integration, integrated learning, higher education institution, English for Specific Purposes (ESP), Content and Language Integrated Learning (CLIL), English as a Medium of Instruction (EMI).*

Вступ. Однією із важливих умов успішної інтеграції України до світового освітньо-наукового простору є підготовка молодих спеціалістів, які набули високого рівня професійних компетентностей та здатні здійснювати іншомовну комунікативну діяльність. Окрім того, виклики глобальної діджиталізації освіти підкреслюють необхідність формування не тільки фахової, а й комунікативної компетентностей майбутніх учителів на належному рівні. Закономірним є соціальне замовлення на вивчення іноземних мов у поєднанні з фаховою підготовкою.

Нині інтеграція як процес широко охоплює сучасну українську та світову педагогіку, зміст, методи, технології навчання й виховання. Серед основних напрямів сучасних досліджень проблеми інтегрованого навчання знань варто виокремити методологічне обґрунтування шляхів впровадження інтеграції та інтегрованого навчання в освітній процес (Є. Бойко, О. Горбатюк, О. Рафальська, Г. Юхимович, Т. Куценко). Проблемами наукових розвідок дослідників стали різні аспекти викладання іноземної мови в межах інтегрованого навчання, а саме: використання в формуванні та розвитку вмінь іншомовного професійного спілкування в закладах вищої освіти (L. Anthony, Т. Брик, Н. Лебошина, Л. Морська, Л. Купчик, А. Літвінчук, С. Бортник), використання комунікативного аспекту інтегрованого навчання в модернізації змісту іншомовної освіти (О. Жданова-Неділько, Д. Полтавченко, Л. Халаяк-Васильєва, О. Яременко-Гасюк), визначення поняття інтегрованого навчання професійної діяльності засобами іноземної мови (С. Коновальчук), характеристика проблем імплементації фахових дисциплін з англійською мовою викладання в програму підготовки здобувачів вищої освіти (Н. Бурмакіна), вивчення інтегрованого навчання як засобу підвищення мотивації до навчання (О. Рудичик) тощо.

Загалом, ідея використання інтегрованого навчання виникла в результаті зростання вимог до рівня володіння іноземною мовою при обмеженому часі для її вивчення. Актуалізація питання використання інтегрованого навчання пов'язана зі студентоцентрованим спрямуванням вищої освіти в Україні, яка має бути орієнтована в першу чергу на майбутню професійну діяльність та реалізацію здобувача вищої освіти як особистості в сучасному суспільстві. Одним з основоположних принципів концепції Нової української школи (НУШ) є активне впровадження

інтеграційних механізмів в освітній процес. Саме тому майбутній спеціаліст, учитель нового покоління, має бути всебічно розвинутою особистістю та володіти методиками інтегрованого навчання.

Власне, **метою** статті є визначення практичної цінності, аналіз й узагальнення теоретичних досліджень інтегрованого навчання як сучасного підходу до викладання іноземної мови в педагогічних закладах вищої освіти.

Методи та методики дослідження. Для досягнення мети статті використано такі теоретичні методи та пізнавальні прийоми, як аналіз, синтез, порівняння, систематизація та узагальнення праць сучасних українських та закордонних науковців у галузі інтегрованого навчання.

Результати та дискусії. Для окреслення значення терміну «інтегроване навчання» варто звернути увагу на першочергове тлумачення «інтегрованості» в освіті. Наразі в методичній літературі існує велика кількість визначень, але зосередимо увагу на тому, що інтеграція є результатом високого рівня імплементації міжпредметних зв'язків, що передбачають встановлення та налагодження наскрізних ліній між галузями знань з метою глибинного дослідження спільних та відмінних рис. Варто зауважити, що інтеграція передбачає спосіб побудови освітнього процесу для забезпечення принципів системності та цілісності. Для формування комплексного уявлення про людину як частину навколишнього світу інтегрований підхід спирається на знання, спільні для кількох конкретних наукових галузей (Коновальчук, 2011).

Зазначимо, що під час впровадження та реалізації інтегрованого навчання варто враховувати основні види інтеграції: 1. «З'єднання» (поєднання всіх компонентів змісту уроку за однією темою, які реалізуються послідовно один за одним, без визначення пріоритетності); 2. «Мутуалізм» (тісне та рівноправне співвідношення (співіснування) компонентів змісту навчання); 3. «Дисперсія» (найбільше взаємопроникнення (розсіяння) компонентів змісту, коли межі між ними «розмиваються» та вони утворюють однорідний зміст); 4. «Підпорядкування» (підпорядкування двох чи кількох компонентів єдиному головному. «Інтегративне ядро», яке дозволяє вирішувати освітні, розвивальні та виховні завдання не на кожному компоненті змісту окремо, а на їх поєднанні); 5. «Ретрансляційна» (один із панівних компонентів реалізується засобами допоміжних та передбачає сильне взаємопроникнення компонентів змісту) (Коновальчук, 2011).

Упровадження інтеграції в освітній процес є досить актуальним, адже воно надає низку переваг та передбачає можливість: досягати цілісності та системності викладу матеріалу; «ущільнювати» споріднений матеріал декількох освітніх компонентів з однієї теми й уникати дублювання; опановувати значний обсяг навчального матеріалу за менший проміжок часу; формувати творчу особистість та здібності здобувачів вищої освіти; застосовувати сформовані компетентності з різних освітніх компонентів у майбутній педагогічній діяльності (Бойко, 2019).

Отже, інтеграція спрямована на те, щоб допомагати подолати фрагментарність та мозаїчність знань здобувачів вищої освіти,

забезпечувати опанування ними загальними, фаховими компетентностями та системою людських цінностей, а також формувати цілісний світогляд. Такий вид навчання може вирішити певні виклики в освіті, наприклад, розбіжність між великим обсягом знань та обмеженими кадровими ресурсами, теоретичними знаннями й їх практичним застосуванням тощо. Здобувачам вищої освіти ближчий та зрозуміліший навчальний матеріал, який побудований на взаємозв'язках з повсякденною діяльністю людини, міждисциплінарних паралелях, що є запорукою успішного формування не тільки фахових компетентностей, але й загальних, зокрема, вміння вчитися та застосовувати їх у повсякденному житті та майбутній професійній діяльності. У зв'язку з цим, особливість інтеграції в освіті полягає в уніфікації складових освітнього процесу, а саме змісту, форми, методів, результатів навчання (Брик & Лебошина, 2019).

За В. Кулішовим, інтеграційні процеси спрямовані на формування нових освітніх ідеалів – реалізацію цілісної системи компетентностей особистості, розвиток творчих здібностей і потенційних можливостей здобувачів освіти (Кулішов, 2021). Відповідно до структури інтеграційних процесів виділяють такі ступені інтеграції: **тематична інтеграція** (розкриття теми в контексті двох-трьох освітніх компонентів); **проблемна інтеграція** (вирішення проблемної ситуації можливостями різних освітніх компонентів); **концептуальна інтеграція** (розгляд концепції в контексті різних освітніх компонентів можливостями їх засобів і методів); **теоретична інтеграція** (тлумачення теорії філософським взаємопроникненням) (Горбатюк, 2022).

Інтеграція може реалізуватися як у межах окремого освітнього компонента, так і в контексті різних дисциплін. Зважаючи на це, визначають такі види інтеграції: **контент орієнтована інтеграція** (інтеграція на ціннісному змісту освітніх компонентів), яка імплементується в формі тематичного навчання, тобто навчання на основі однієї теми знань з різних освітніх компонентів; **інтеграція навичок** (інтеграція для формування способів дій), що реалізується в межах освітніх компонентів чи протягом тематичного навчання. Метою такої інтеграції є формування в здобувачів освіти наскрізних та ключових компетентностей з подальшим поступовим ускладненням; **інтеграція перспектив** (інтеграція на ціннісно-смысловому рівні), яка реалізується наскрізно в контексті всіх освітніх компонентів («Інтегроване навчання», n.d.)

На основі визначення інтеграції встановлено, що інтегроване навчання ґрунтується на комплексному підході (Chiarotto, 2011), що дозволяє формувати в здобувачів освіти цілісне сприйняття навколишнього світу (Горбатюк, 2022). У такий спосіб освіта розглядається через призму загальної картини та ділиться на окремі галузі, а навчання ґрунтується на використанні складників наук загалом («Інтегроване навчання», n.d.). Основна мета інтегрованого навчання – використання міждисциплінарної інтеграції для створення оптимальних умов для загального, фізичного та розумового розвитку здобувачів освіти, їхніх загальних та фахових компетентностей.

Існують різні підходи до організації інтегрованого навчання в сучасному закладі освіти. На думку української дослідниці Т. Куценко, основними є: **мультидисциплінарний** – інтеграція змісту декількох предметів на рівних засадах; **міждисциплінарний** – взаємопроникнення навчального матеріалу з різних навчальних предметів; **трандисциплінарний** – інтеграція багатьох предметів для формування цілісного уявлення щодо певної теми, ідеї, концепції тощо (Куценко, 2020).

Таким чином, спільним для різних підходів є формування цілісного уявлення про освітні компоненти та світ загалом. Беззаперечним є факт, що кожен з підходів має переваги й недоліки. Беручи за основу зазначені підходи та основні нормативні документи для організації освітнього процесу в закладі вищої освіти, викладач може розробити інтегровану робочу програму або впроваджувати інтегроване навчання через виконання міждисциплінарних проєктів, проведення тематичних семінарів, екскурсійних днів тощо. Аналіз методичної та наукової літератури підтверджує використання різноманітних моделей інтегрованого навчання в освітньому процесі педагогічних закладів вищої освіти: від фрагментарної інтеграції в курс іншомовної підготовки до повного занурення, коли вся освітня програма буде створена на основі інтегрованого навчання.

У сучасних наукових роботах з питань професійно орієнтованої іншомовної підготовки виділяють три найпоширеніших підходи викладання іноземної мови на основі інтеграції: *викладання англійської мови для спеціальних цілей* (ESP – English for Specific Purposes), *предметно-мовне інтегроване навчання* (CLIL – Content and Language Integrated Learning) та *англійська мова як мова навчання* (EMI – English as a Medium of Instructions).

Викладання англійської для спеціальних цілей (ESP) є одним із найбільш усталених підходів до викладання англійської мови в закладах вищої освіти. Найактивнішими розробниками такого підходу стали Пітер Стревенс, Джек Івер та Джон Свейлз, які зробили значний внесок у його розробку впродовж 60-х років XX століття. Вони наголошували, що в різних сферах та галузях знань англійська мова може відрізнитися за складом лексичних одиниць, набором активних граматичних конструкцій, стилями мовлення тощо (Морська, 2012). Такий професійно орієнтований підхід до навчання англійської мови за професійним спрямуванням формує компетентність до іншомовного спілкування в професійних, ділових, наукових, дослідницьких комунікативних ситуаціях (Anthony, 2018). Він охоплює елементи комунікативного підходу до викладання мови (CLT – Communicative Language Teaching), викладання мови на основі комунікативних завдань (TBLT), проєктно-орієнтованого навчання (PBL – Project-Based Learning) та багатьох інших підходів, але також має власні унікальні особливості, зокрема орієнтацію на здобувача освіти, тісний зв'язок зі спеціалізованими предметами та зосередженість на співпраці викладача та здобувачів освіти як у плануванні, так і в практичній реалізації (Anthony, 2018). Дослідниця Каліфорнійського університету Ізраа А. Альбазрі пропонує таке розмежування англійської мови для спеціальних цілей (див. Рис. 1):

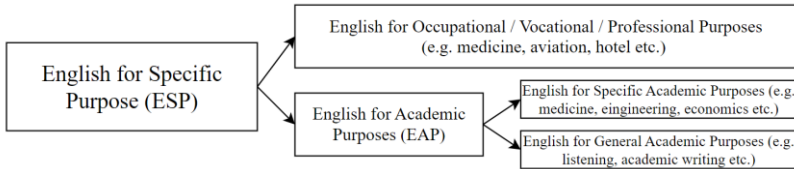

Рис. 1 Розмежування англійської мови для професійних цілей за професійними сферами (Albassri, 2016)

Таким чином, у межах підходу здійснюється урахування потреб здобувачів вищої освіти у вивченні іноземної мови, які пов'язані з особливостями майбутньої професії або спеціальності. Недоліком такого підходу А. Беляєва вважає можливість того, що викладання іноземної мови може звестись до формування фрагментарних предметних знань, у той час, як професійна діяльність майбутнього спеціаліста має спиратись на цілісні знання та компетентності (Беляєва, 2015).

Підхід предметно-мовного інтегрованого навчання (Content and Language Integrated Learning – CLIL) передбачає вивчення предметів освітньої програми іноземними мовами («CLIL», n.d.). Він дає можливість формувати іншомовні лінгвістичні та комунікативні компетентності в освітньому контексті, у якому формуються та розвиваються загальні та фахові компетентності (Рудичик, 2020).

За визначенням автора терміну Д. Марша (1994), «CLIL refers to situations where subjects, or parts of subjects, are taught through a foreign language with dual-focused aims, namely the learning of content and the simultaneous learning of a foreign language» (CLIL належить до ситуацій, коли предмети або їх частини викладаються іноземною мовою з подвійною метою, а саме вивчення як змісту фахового предмета, так й одночасне вивчення іноземної мови – переклад авт.).

Отже, основною метою CLIL є використання мови навчання (Language 2 – далі L2), яка є відмінною від рідної мови здобувачів освіти (Language 1 – далі L1), щоб засвоїти формальний зміст дисципліни. Іноземна мова (L2) вивчається в результаті ініціювання лінгвістичних компетентностей, щоб сприйняти зміст, необхідний для конкретного предмета (Khaliavka-Vasylieva & Zhdanova-Nedilko, 2022). Тому, однією із важливих характеристик методики CLIL є її дуальна спрямованість, бо іноземна мова виступає не метою, а засобом формування компетентностей з навчальних дисциплін і водночас поглиблює навички володіння іншомовними комунікативними стратегіями (Яременко-Гасюк & Полтавченко, 2019).

Наприкінці 90-х років групою педагогів-дослідників була розроблена система «4Cs», зміст якої полягає в тому, що в основі методики CLIL знаходяться 4 компоненти: 1. Content (зміст) – стимулювання процесу формування та розвитку компетентностей з предмета; 2. Communication (спілкування) – використання іноземної мови (L2) як засобу отримання знань з предмета; 3. Cognition (пізнавальні

здібності/пізнання) – розвиток мисленневих здібностей для вивчення освітнього компонента та іноземної мови; 4. Culture (культура) – розуміння особливостей різних культур для соціалізації в полікультурному суспільстві, збереження власної культури (Coyle et al., 2010).

Таким чином, урахування елементів системи «4Cs» підкреслює необхідність для вчителів зосереджуватися не лише на змісті предметів та мові, але й на динамічних аспектах інтегрованого навчання, без яких не можна ефективно формувати ні мовні, ні предметні компетентності.

Упровадження інтегрованого навчання через використання англійської як мови навчання (English as a Medium of Instructions – EMI) викликано глобалізаційними процесами та інтернаціоналізацією освіти.

За визначенням провідних науковців у галузі EMI Е. Макаро, С. Керл, Дж. Пан, Дж. Ен та Дж. Дірден (2018) «The use of the English language to teach academic subjects (other than English itself) in countries or jurisdictions where the first language of the majority of the population is not English.» (*Використання англійської мови для викладання навчальних предметів (окрім самої англійської) у країнах або юрисдикціях, де рідною мовою більшості населення не є англійська – переклад авт.*).

Одним з головних чинників упровадження програм EMI є надання здобувачам вищої освіти фахових компетентностей та вдосконалення володіння англійською мовою для формування іншомовної компетентності, збільшення шансів для працевлаштування та покращення міжнародної мобільності (Бортник, 2019). Також упровадження цього підходу в українських закладах вищої освіти є засобом підвищення рейтингу закладу, механізмом атракції іноземних студентів за різними освітніми ступенями та їх подальшим працевлаштуванням на українському ринку праці (Купчик & Літвінчук, 2022).

Деякі дослідники вважають, що методика EMI є результатом розвитку інтеграції вивчення іноземної мови та фахової дисципліни. Якщо під час викладання іноземної мови для спеціальних цілей (ESP) 20%-30% становить фаховий (предметний) контент, а 70%-80% мовний контент, то в предметно-мовному навчанні (CLIL) співвідношення – 50% і 50%. У випадку застосування англійської мови як мови навчання (EMI) основний акцент робиться на фаховому предметі, й англійська мова є мовою викладання, а не вивчення.

Таким чином, вивчення іноземної мови в педагогічному закладі вищої освіти розпочинається в межах професійного спрямування іноземної мови (ESP) та спирається на вивчення освітніх компонентів. Наступним етапом може стати впровадження інтеграції фахових предметів з вивченням іноземної мови (CLIL). На завершальному етапі за достатнього рівня іншомовної підготовки викладання освітніх компонент відбувається іноземною мовою (EMI). Проте, аналіз наукової та методичної літератури дозволив виокремити певні виклики та труднощі запровадження EMI у закладах вищої освіти. Серед ключових варто згадати рівень володіння іноземною мовою як здобувачів освіти, так і викладачів профільних дисциплін, необхідність розв'язання

дидактичних проблем, пов'язаних з методикою, техніками та стратегіями навчання за програмою фахових дисциплін та інші (Бурмакіна, 2023).

Висновки. Отже, сучасні інтеграційні процеси в освіті викликані як динамічними змінами суспільно-виробничого характеру, так і пошуком шляхів модернізації освітнього середовища в Україні. Основна мета інтегрованого навчання як сучасного підходу до викладання іноземної мови в педагогічних закладах вищої освіти – це використання міждисциплінарної інтеграції для створення оптимальних умов для загального, фізичного та розумового розвитку здобувачів вищої освіти, формування загальних та фахових компетентностей, розширення кругозору, цілісного сприйняття навколишнього світу та підготовка до майбутньої професійної діяльності в закладах вищої освіти. Незважаючи на зазначені виклики та труднощі, впровадження інтегрованого навчання, його імплементація важлива та необхідна сучасним закладам вищої освіти, адже для подальшої професійної діяльності та конкурентоспроможності на ринку праці недостатньо наявності лише вузької спеціалізації. Нині інтегроване навчання залишається актуальним напрямом для модернізації змісту освіти. Перспективи для подальших досліджень вбачаємо в поглибленому вивченні стану реалізації інтегрованого навчання в педагогічних закладах вищої освіти України.

Література

1. Беляева А. Англійська мова за професійним спрямуванням: зміст та цілі дисципліни. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія «Філологічна». 2015. Вип. 52. С. 36–38. URL : <https://lingvi.oa.edu.ua/articles/2015/n52/14.pdf> (дата звернення: 02.10.2023).
2. Бойко Є. Г., Рафальська О. О., Юхимович Г. П. Інтегрований підхід до навчання в освітньому процесі. *Управління розвитком складних систем* : збірник наукових праць / гол. ред. Лізунов П. П. Київ : Київський національний університет будівництва і архітектури, 2019. № 38. С. 92–97. URL : <https://repository.knuba.edu.ua/server/api/core/bitstreams/12da0282-e255-47a1-812d-9280551c554f/content> (дата звернення: 03.09.2023).
3. Бортник С. Б. Англійська як мова викладання: виклики й особливості роботи викладачів. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2019. Том 30 (69). № 3. Ч. 1. С. 96–101. URL : https://philol.vernadskyjournals.in.ua/eng/journals/2019/3_2019/part_1/20.pdf (дата звернення: 13.09.2023).
4. Брик Т. О., Лебошина Н. В. Використання CLIL (інтегрованого предметно-мовного навчання) у формуванні та розвитку вмінь іншомовного професійного спілкування майбутніх офіцерів у вищих навчальних закладах. *Молодий вчений*. 2019. Вип. 69. С. 41–43. URL : <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/5.1/13.pdf> (дата звернення: 13.09.2023).
5. Бурмакіна Н. Проблеми імплементації фахових дисциплін з англійською мовою викладання у програму підготовки здобувачів вищої освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка* / [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, В. Ільницький, І. Зимомеря]. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2023. Вип. 59. Том 1. С. 239–243. URL : http://www.aphn-journal.in.ua/archive/59_2023/part_1/59-1_2023.pdf#page=239 (дата звернення: 13.09.2023).

6. Горбатюк О. В. Інтегроване навчання в сучасній школі. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*: збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2022. Вип. 21. С. 144–145. URL : <https://biolog.kpnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/10/naukovi-pratsi-k-pnu-im.i.-ohiiienka-zbirnyk-za-pidsumkamy-zvitnoi-naukovoi-konferentsii-vyp.21.pdf#page=144> (дата звернення: 20.09.2023).

7. Інтегроване навчання. *EdEra*. URL : https://edera.gitbook.io/glossary/integraciya/intehrovane_navchannia (дата звернення: 23.09.2023)

8. Коновальчук С. Зміст поняття інтегрованого навчання професійної діяльності засобами іноземної мови. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. Випуск 96 (2). Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2011. С. 503–506. URL : https://cusu.edu.ua/download/nz_2011_96_2.pdf#page=503 (дата звернення: 03.09.2023).

9. Кулішов В. С. Теоретичні і методичні аспекти проведення інтегрованих занять у закладі професійної освіти на засадах компетентнісного підходу: навчально-методичний посібник. Біла Церква : БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2021. 68 с. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/724681> (дата звернення: 15.09.2023).

10. Купчик Л., Літвінчук А. Англійська мова як засіб викладання у вищій школі: європейський контекст. *Молодь і ринок*. 2022. Вип. 9-10 (207-208). С. 118–122. DOI: 10.24919/2308-4634.2022.271021

11. Куценко Т. Інтеграція у світовій шкільній освіті: суть, види та шляхи реалізації. *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / [редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, І. Зимомря]. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 27. Том 3. С. 173-179. URL : http://aphn-journal.in.ua/archive/27_2020/part_3/27-3_2020.pdf#page=173 (дата звернення: 15.09.2023).

12. Морська Л. І. Англійська мова для спеціальних цілей (ESP): історія виникнення підходу та його специфіка. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота* / гол. ред. І. В. Козубовська. Ужгород : Говерла, 2012. Вип. 25. С. 136–138. URL : <https://dSPACE.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/917> (дата звернення: 25.09.2023).

13. Рудичик О. М. Предметно-мовне інтегроване навчання як засіб підвищення мотивації до навчання. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Одеса, 2020. Вип. 2 (131). С. 116–121. DOI: 10.24195/2617-6688-2020-2-15.

14. Яременко-Гасюк О. О., Полтавченко Д. В.. Комуникативний аспект методики CLIL у модернізації змісту іншомовної освіти в закладах загальної середньої освіти. *Київський науково-педагогічний вісник*. 2021. Вип. 22. С. 79–84. URL : http://knopp.org.ua/file/22_2021.pdf#page=79 (дата звернення: 13.09.2023).

15. Albassri I. A. Needs-Analysis-Informed Teaching for English for Specific Purposes. *Electronic Theses, Projects, and Dissertations*. 2016. 143 p. URL : <https://scholarworks.lib.csusb.edu/etd/274> (дата звернення: 22.09.2023).

16. Anthony L. *Introducing English for Specific Purposes*. 1st edition. New York, 2018. 220 p. URL : <https://www.routledge.com/Introducing-English-for-Specific-Purposes/Anthony/p/book/9781138936652> (дата звернення: 25.09.2023)

17. Chiarotto L. *Natural curiosity : a resource for teachers : building children's understanding of the world through environmental inquiry*. Laboratory School at the Dr. Eric Jackman Institute of Child Study Ontario Institute for Studies in Education. Canada : University of Toronto, 2011. 167 p.

18. CLIL. *British Council. Teaching English*. URL : <https://www.teachingenglish.org.uk/professional-development/teachers/knowning-subject/clil> (дата звернення: 13.09.2023)

19. Coyle D., Hood P., Marsh D. Content and language integrated learning. England : Cambridge University Press, 2010.
20. Khaliavka-Vasylieva L., Zhdanova-Nedilko O. Використання CLIL для вивчення іноземної мови у педагогічному закладі освіти. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Technicznej w Katowicach*. 2022. С. 103–112. DOI: 10.54264/0050
21. Macaro E., Curle S., Pun J., An J., Dearden J. A systematic review of English medium instruction in higher education. *Language Teaching*. 2018. № 51 (1). С. 36–76. DOI: 10.1017/S0261444817000350
22. Marsh D. Bilingual education & content and Language Integrated learning. Paris: *International Association for Cross-cultural Communication*. 1994. Language Teaching in the Member States of the European Union (Lingua), University of Sorbonne.

References

1. Bieliaieva, A. (2015). *Anhliiska mova za profesiinym spriamuvanniam: Zmist ta tsili dystsypliny* [English for specific purposes: Content and objectives of the discipline]. Naukovi Zapysky Natsionalnoho Universytetu «Ostrozka Akademiia». Seria «Filolohichna» – Scientific Notes of Ostroh Academy National University. Series «Philology», 52, 36–38. URL : <https://lingvi.oa.edu.ua/articles/2015/n52/14.pdf> [in Ukrainian].
2. Boiko, Ye. H., Rafalska, O. O., & Yukhymovych, H. P. (2019). *Intehrovanyi pidkhid do navchannia v osvithnomu protsesi* [Integrated approach to learning in the educational process]. Upravlinnia Rozvytkom Skladnykh System – Management of the Development of Complex Systems, 38, 92–97. URL : <https://repository.knuba.edu.ua/server/api/core/bitstreams/12da0282-e255-47a1-812d-9280551c554f/content> [in Ukrainian].
3. Bortnyk, S. B. (2019). *Anhliiska yak mova vykladannia: Vykytky y osoblyvosti roboty vykladachiv* [English as a medium of instruction: Challenges and peculiarities of teachers' work]. Vcheni Zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seria: Filolohiia. Sotsialni Komunikatsii – Scientific Notes of V. I. Vernadsky Taurida National University. Series «Philology. Social Communications», 69 (3), 96–101. URL : https://philol.vernadskyjournals.in.ua/eng/journals/2019/3_2019/part_1/20.pdf [in Ukrainian].
4. Bryk, T. O., & Liebozhyna, N. V. (2019). *Vykorystannia CLIL (intehrovanoho predmetno-movnoho navchannia) u formuvanni ta rozvytku vmin inshomovnoho profesiinoho spilkuvannia maibutnikh ofitseriv u vyshchyykh navchalnykh zakladakh* [Use of CLIL in the forming prospective officers' skills of foreign language professional communication in higher military educational institutions]. Molody vchenyi – Young Scientist, 69, 41–43. URL : <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2019/5.1/13.pdf> [in Ukrainian].
5. Burmakina, N. (2023). *Problemy implementatsii fakhovykh dystsyplin z anhliiskoiu movoiu vykladannia u prohramu pidhotovky zdobuvachiv vyshchoi osvity* [The implementation problems of academic subjects with emi in the curriculum of higher education seekers]. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk – Current issues of the humanities, 59, 239–243. URL : http://www.afpn-journal.in.ua/archive/59_2023/part_1/59-1_2023.pdf#page=239 [in Ukrainian].
6. Horbatiuk, O. V. (2022). *Intehrovane navchannia v suchasniy shkoli* [Integrated learning in the modern school]. Naukovi Pratsi Kamianets-Podilskoho Natsionalnoho Universytetu Imeni Ivana Ohienka – Collection of Scientific Papers Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohienko University, 21, 144–145. URL : <https://biolog.kpnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/10/naukovi-pratsi-k-pnu-im.i.-ohienka-zbirnyk-za-pidsumkamy-zvitnoi-naukovoi-konferentsii-vyp.21.pdf#page=144> [in Ukrainian].
7. EdEra. (n.d.). *Intehrovane navchannia* [Integrated learning]. URL : https://edera.gitbook.io/glossary/integraciya/intehrovane_navchannia [in Ukrainian].
8. Konovalchuk, S. (2011). *Zmist poniattia intehrovanoho navchannia profesiinoi diialnosti zasobamy inozemnoi movy* [The content of the concept of integrated teaching of professional activity by means of a foreign language]. Naukovi

Zapysky – Scientific Notes, 96 (2), 503–506. URL : https://cusu.edu.ua/download/nz_2011_96_2.pdf#page=503 [in Ukrainian].

9. Kulishov, V. S. (2021). *Teoretychni i metodychni aspekty provedennia intehrovanykh zaniat u zakladi profesiinoi osvity na zasadakh kompetentnisnogo pidkhodu* [Theoretical and methodological aspects of conducting integrated classes in a vocational education institution based on a competence-based approach]. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/724681> [in Ukrainian].

10. Kupchuk, L., & Litvinchuk, A. (2022). *Anhliiska mova yak zasib vykladannia u vyshchii shkoli: Yevropeyskyi kontekst* [English as a medium of instruction in higher education: The European context]. *Molod i Rynok – The Youth and the Market*, 9–10 (207–208), 118–122. <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2022.271021> [in Ukrainian].

11. Kutsenko, T. (2020). *Intehratsiia u svitovii shkilnii osviti: Sut, vydy ta shliakhy realizatsii* [Integration in the world school education: The essence, types and ways of implementation.]. *Aktualni Pytannia Humanitarnykh Nauk – Current Issues of the Humanities*, 27, 173–179. URL : http://aphn-journal.in.ua/archive/27_2020/part_3/27-3_2020.pdf#page=173 [in Ukrainian].

12. Morska, L. I. (2012). *Anhliiska mova dlia spetsialnykh tsilei (ESP): Istoriia vynyknennia pidkhodu ta yoho spetsyfika* [English for Specific Purposes (ESP): the history of the approach and its specificity]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu – Scientific Herald of Uzhhorod University*, 25, 136–138. URL : <https://dspace.uzhnu.edu.ua/ispui/handle/lib/917> [in Ukrainian].

13. Rudychuk, O. M. (2020). *Predmetno-movne intehrovane navchannia yak zasib pidvyshchennia motyvatsii do navchannia* [Content and language integrated learning as a means to increase students' motivation]. *Naukovyi visnyk Pivdennoukrainskoho natsionalnogo pedahohichnogo universytetu imeni K. D. Ushynskoho – Scientific bulletin of K. D. Ushynsky South Ukrainian National Pedagogical University*, 2 (131), 116–121. <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2020-2-15> [in Ukrainian].

14. Iaremenko-Hasiuk, O. O., & Poltavchenko, D. V. (2021). *Komunikatyvnyi aspekt metodyky CLIL u modernizatsii zmistu inshomovnoi osvity v zakladakh zahalnoi serednoi osvity* [Communicative aspect of the CLIL methodology in the modernisation of the content of foreign language education at general secondary education institutions]. *Kyivskyi Naukovo-pedahohichniy Visnyk – Kyiv Scientific and Pedagogical Bulletin*, 22, 79–84. URL : http://knopp.org.ua/file/22_2021.pdf#page=79 [in Ukrainian].

15. Albassri, I. A. (2016). *Needs-Analysis-Informed Teaching for English for Specific Purposes*. *Electronic Theses, Projects, and Dissertations*, 143. URL : <https://scholarworks.lib.csusb.edu/etd/274> [in English].

16. Anthony, L. (2018). *Introducing English for Specific Purposes (#1st edition)*. New York. URL : <https://www.routledge.com/Introducing-English-for-Specific-Purposes/Anthony/p/book/9781138936652> [in English].

17. Chiarotto, L. & Dr Eric Jackman Institute of Child Study Laboratory School. (2011). *Natural curiosity : a resource for teachers : building children's understanding of the world through environmental inquiry (#1st edition)*. Laboratory School at the Dr. Eric Jackman Institute of Child Study Ontario Institute for Studies in Education University of Toronto [in English].

18. British Council (n.d.). *CLIL. Teaching English*. URL : <https://www.teachingenglish.org.uk/professional-development/teachers/knowing-subject/c/clil> [in English].

19. Coyle, D., Hood, P., & Marsh, D. (2010). *Content and language integrated learning*. Cambridge, England : Cambridge University Press. [in English].

20. Khaliavka-Vasyliieva, L., & Zhdanova-Nedilko, O. (2022). *Vykorystannia CLIL dlia vyvchennia inozemnoi movy u pedahohichnomu zakladi osvity* [Using CLIL for learning a foreign language in a pedagogical higher educational institution]. *Zeszyty*

Naukowe Wyższej Szkoły Technicznej w Katowicach, 15, 103–112. <https://doi.org/10.54264/0050> [in Ukrainian].

21. Macaro, E., Curle, S., Pun, J., An, J., & Dearden, J. (2018). *A systematic review of English medium instruction in higher education*. Language Teaching, 51(1), 36-76. <https://www.doi.org/10.1017/S0261444817000350> [in English].

22. Marsh, D. (1994). *Bilingual education & content and Language Integrated learning*. Paris: International Association for Cross-cultural Communication. Language Teaching in the Member States of the European Union (Lingua), University of Sorbonne [in English].

АНОТАЦІЯ

У статті здійснено аналіз і узагальнення, визначено практичну цінність теоретичних досліджень інтегрованого навчання як сучасного підходу до викладання іноземної мови в педагогічних закладах вищої освіти. Актуалізація використання інтегрованого навчання пов'язана зі студентоцентризованим спрямуванням та модернізацією вищої освіти в Україні, яка має бути орієнтована, у першу чергу, на кращі світові практики та майбутню професійну діяльність здобувачів освіти, їх реалізацію як особистостей у сучасному суспільстві.

Акцентовано на тому, що інтеграція є результатом високого рівня імплементації міжпредметних зв'язків, що передбачають встановлення та налагодження зв'язку між галузями знань з метою ґлибинного дослідження спільних та відмінних рис. Підкреслено, що основна мета інтегрованого навчання – використання міждисциплінарної інтеграції для створення оптимальних умов для загального, фізичного та розумового розвитку здобувачів вищої освіти, їх компетентностей. У статті визначено основні види, ступені, підходи та переваги впровадження інтегрованого навчання в освітній процес.

Розглянуто три найпоширеніших підходи викладання іноземної мови в закладах вищої освіти на основі інтегрованого навчання (ESP, CLIL EM). Розглянуто, що викладання англійської для спеціальних цілей (ESP) є одним із найбільш усталених підходів до викладання англійської мови в закладах вищої освіти. Вивчення іноземної мови в межах зазначеного підходу здійснюється з урахуванням особливостей майбутньої професії або спеціальності. Підхід предметно-мовного інтегрованого навчання (CLIL) характеризується дуальною спрямованістю. Підкреслено, використанням іноземної мови як засобу засвоєння фахових та загальних компетентностей у межах підходу CLIL. Використання англійської як мови навчання (EM) передбачає вивчення всіх освітніх компонентів іноземною мовою. Визначено основні переваги та труднощі впровадження EM в педагогічних закладах вищої освіти. Перехід від одного підходу до іншого має відбуватися поступово та системно.

Підсумовано, що впровадження інтегрованого навчання є закономірно обумовленим явищем у контексті модернізації вищої освіти. Загалом, інтеграція дасть можливість здобувачам освіти опанувати узагальненими, сукупними знаннями, що розширять їхній кругозір, цілісне сприйняття навколишнього світу та підготує до майбутньої професійної діяльності.

Ключові слова: інтеграція, інтегроване навчання, педагогічний заклад вищої освіти, англійська мова для спеціальних цілей (ESP), предметно-мовне інтегроване навчання (CLIL), англійська мова як мова навчання (EM).